

Hooglandse Nieuwe

informatieblad voor alle geïnteresseerden
rondom de Hooglandse Vieringen van de
Ekklesia Leiden

vijftiende jaargang, nr. 6
december 2019
€ 2 (gratis voor leden)

(c) Art4Dot.com - Gifts of Kings - Adoration of the Kings - Adoration of the Kings

Rapenburg 100 info@ekkesialeiden.nl
2311 GA Leiden www.ekkesialeiden.nl
071-5134 558 www.rapenburg100.nl

Hooglandse Nieuwe is het blad voor alle geïnteresseerden rondom de Hooglandse Vieringen van de Ekklesia Leiden. Het verschijnt zesmaal per jaar.

Redactie Arie de Kluijver, Jasper Radder, Wim Schouten, Jan Slotboom, Myranda Wilbrink, Paulien van Yperen

Opmaak Jan Slotboom

Drukwerk Sylvia van Hoven

Downloaden via
www.ekkesialeiden.nl/publicaties

Postabonnement € 20 per jaar
Nieuwe abonnees opgeven bij het secretariaat:
info@ekkesialeiden.nl

Volgend nummer
Kopij voor het februarinummer met het thema 'vieren' uiterlijk op zondag 2 februari sturen naar:
hn@ekkesialeiden.nl

PASTORES

- *Christiane van den Berg-Seiffert*, participantenpastor, 071-512 5137, christianevandenber@ekkesialeiden.nl
- *Rob van Waarde*, studentenpastor (PKN) 06-4193 5997, rob@rapenburg100.nl
- *Walther Burgering*, studentenpastor (RK) 06-2956 2865, walther@rapenburg100.nl

STUDENTENRAADSVROUW (HUM.)

- Jeannette Bakker, jeannette@rapenburg100.nl

VERENIGING LSE-Ekklesia Leiden

Zie: www.ekkesialeiden.nl

Dagelijks bestuur:

- *Ronald Meester*, voorzitter@ekkesialeiden.nl
- *Sytske Visscher*, secretaris@ekkesialeiden.nl
- *Flip van Hoven*, penningmeester@ekkesialeiden.nl

REKENINGNUMMERS

- Vereniging LSE:** NL66 INGB 0004 8198 29
- voor alle vrijwillige bijdragen
- voor lidmaatschap: € 25 (studenten € 12,50) per jaar
- Stichting rk Vrienden van het Leidse Studenten Pastoraat:** NL52 INGB 0000 6152 28
- Stichting Diaconaal Fonds Hulperlening LSE:** NL42 INGB 0003 3133 66 voor alle diaconale giften

Deze rechtspersonen zijn erkend door de fiscus.
Uw giften zijn aftrekbaar.

In dit nummer over *Sterren*

3 Redactioneel

Wim Schouten

4 De ster van de magiërs - Matteüs 2

Henk Schouten

6 Het Goddelijk bewustzijn van sterren en spinnen

Margot Brouwer

8 Sterren aan de hemel

Paul Gubbens

10 *Mijn lief* - Bette Westera

11 Sterren stralen overal

Monique van der Gaag

12 Tieden uut Nijhoof

A star is born

... en verder

13 Ekklesia-nieuws

- Hooglandse Vieringen

Cor van Bree

14 - Kerk op schoot-viering

15 - Liturgieverbreiding en -verrijking

16 - Van het bestuur

17 - Pianist Oskar Bles vertrekt

18 - Ekklesia Nieuwjaarsborrel: zo 12 jan., vanaf 13 uur

- Diaconie: boekje 'Passie voor anderen', collectes

- In Memoriam Huib Godding (1920-2019)

19 Studentenpastoraat

- Adviesraad en nieuwe website

20 Actief en informatief

- Studiegroep 'De macht van het heilige', wo 8 januari

- Koor nieuwe Ned. muziek: Nieuwe liederen - zo 2 feb

21 - Vertelpodium:

zo 5 jan.: Paul Groos, zo 2 feb.: Esther de Jong

22 Feddema actueel: Contact maakt cultuurbewust

23 Achterkant

Voorblad: Giotto di Bondone - *De aanbidding der wijzen* (1303), fresco 200 x 185 cm, kapel van Scrovegni

Niet als een ster, maar als een komeet ...

In 1301 vormde komeet Halley de inspiratiebron voor het kunstwerk van de Italiaanse schilder Giotto di Bondone (1266-1337) die gefascineerd raakte door de komeet. Toen hij een jaar later in de Cappella degli Scrovegni van de Santa Maria dell' Arena in Padua zijn beroemde fresco «De aanbidding der Wijzen» schilderde, beeldde hij de ster van Bethlehem af als een komeet.

Een licht schijnende in duystere plaatsen

Sterren vormen het stralende thema van dit kerstnummer van de HN. Henk Schouten schrijft in zijn bijdrage dat in de tijd van de geboorte van Jezus astrologie en astronomie nog geen afzonderlijke takken van denksport waren. Mensen, waaronder de drie magiërs die zich door een ster naar de stal lieten leiden, bestudeerden de sterren, ontdekten er beelden in en beeldden zich daar betekenissen bij in. Sterren spreken dan ook al sinds mensenheugenis dusdanig tot de verbeelding dat het begrip “ster” allerlei figuurlijke betekenissen kreeg. Zo worden ook heel bijzondere mensen sterren genoemd. Henk Schouten noemt bijvoorbeeld terecht Jezus een ster. In Bethlehem waren daarmee zowel een letterlijke als een figuurlijke ster aanwezig. De magiërs lieten zich door de letterlijke ster naar de figuurlijke leiden. Beide sterren verspreidden, de één letterlijk en de ander figuurlijk, een licht in duistere plaatsen zoals de titel van dit redactioneel luidt. Die titel is ontleend aan de naam van een verboden boek uit de 17de eeuw, nu tentoongesteld in het Spinozahuis in Rijnsburg. De auteur van dat boek wilde het licht van de rede verspreiden in duistere plaatsen, niet alleen onder reeds verlichte geesten, maar ook

onder armen en onwetenden. Net zoals volgens Henk Schouten Jezus zijn licht liet schijnen onder tollenaars, hoeren, melaatsen en andere randfiguren. En net zoals je, zoals Maria de Graaff schrijft de duisternis nodig hebt om het licht van sterren, aan de hemel en in je leven, te ervaren.

Sterren, de sterrenhemel en het heelal brengen voor veel mensen associaties met eeuwig leven mee. Zoals bij Bette Westera's “als dode mensen sterren waren”. Maar sterren hebben, zoals we bij Paul Gubbens kunnen lezen, niet het eeuwige leven. Ook onze zon zal ooit uitdijen, daarbij de aarde verzwelgen en vervolgens sterven. Margot Brouwer leert ons dat wanneer sterren onder hun eigen zwaartekracht bezwijken er een wolk sterrenstof ontstaat waaruit weer nieuwe sterren met bijbehorende planeten ontstaan. Zo is ook onze zon, met bijbehorende planeten waaronder de aarde, ontstaan. Dat is een enorm troostrijke gedachte. Alles is sterrenstof en onderdeel van een proces waarbij dat stof zich op steeds weer nieuwe wijzen manifesteert. Ook wij mensen komen voort uit sterrenstof, bestaan daaruit en zullen dat altijd blijven. Monique van der Gaag heeft dus gelijk

wanneer ze schrijft dat we allemaal sterren zijn. Dat zijn we niet alleen figuurlijk, maar ook letterlijk.

Bij Margot Brouwer gaat, in samenspraak met Spinoza, alle materie samen met de universele geest, de geest van God. Daarmee maakt alles, ook wij, met materie en geest onderdeel uit van het eeuwige Goddelijke. Bette Westera kan dus gerust zijn; dode mensen zijn sterren. Net als de levende trouwens. Zo brengen de twee sterren van Bethlehem, de wellicht reeds lang geleden gestorven ster boven de stal en de kleine, pasgeboren ster Jezus, alle mensen samen onder het sterrenblinken. Samen in het besef van de futiliteit van onze onderlinge verschillen en geschillen. Samen in het besef, met lichaam en geest deel uit te maken van het eeuwige, universele, goede, Goddelijke geheel. De redactie wenst u, in het licht van de sterren, een vredig en gelukkig kerstfeest.

Wim Schouten

De oudst bekende afbeelding van de komeet van Halley op het Tapijt van Bayeux uit 1068.

De ster van de magiërs

Matteüs 2

Henk Schouten

In de tijd van de wijzen of magiërs uit het Oosten speelde rond de Messiasverwachtingen de ster uit Numeri 24:17 een belangrijke rol. Daar lezen we: *Een ster komt op uit Jakob, een scepter uit Israël.* Het sloeg op koning David, maar werd later verbonden met de verwachting van de Messias. Matteüs, die zijn evangelie voor de joden schreef, verwerkt dit gegeven in zijn verhaal over de wijzen uit het Oosten. Hiermee geef ik al aan, dat het voor mij een mooi verhaal is en geen historisch relaas. Toch is het in de loop der eeuwen letterlijk historisch genomen. Maar als verhaal stimuleerde het ook tot nieuwe verhalen over een vierde wijze.

Astrologie?

Deze wijzen of magiërs zijn in het verhaal sterrenkijkers. Want uit de gang van de planeten (dwaalsterren – planere is dwalen) meende men de loop van de geschiedenis te kunnen aflezen. Er bestond nog geen onderscheid tussen astrologie en astronomie. In ieder geval tuurden deze wijzen de hemel af. Dat doen astrologen al eeuwen niet meer. Ze hebben in de tijd van de Grieken en Babyloniërs de hemel in kaart gebracht, maar hebben daarbij de dertien sterrenbeelden van ongelijke grootte teruggebracht tot twaalf sterren tekens van gelijke grootte. Eén sterrenbeeld (de slangendrager) is in de westerse astrologie weggefallen, maar speelt in de Indische astrologie nog wel een rol. Verder is er in de loop van tweeduizend jaar tussen de westerse en Indische astrologie een maand verschil ontstaan. Wie in Nederland een stier is, is dus in India een ram. Dat betekent dat de westerse astrologie per definitie andere uitkomsten heeft dan de Indische. Bovendien kenden ze toen maar zeven planeten. In de astrologie gaat het dus helemaal niet meer om sterrenkunde. Astrologen turen de hemel niet meer af, zoals de magiërs uit het Oosten. Deze magiërs waren ook droomuitleggers; daarom spelen dromen wel een belangrijke rol in dit verhaal.

Komeet of samenloop van planeten

Er is meermalen aan een komeet gedacht of aan vallende sterren. De komeet van Halley was hiervoor populair. Maar in de Oudheid waren kometen en vallende sterren eerder een negatief voorteken. Geen reden om hiervoor op reis te gaan. Interessanter is de gedachte, dat zo rond het jaar 7 voor onze jaartelling de planeten Jupiter en Saturnus aan de hemel op één

lijn stonden boven het gebied van Syrië-Palestina. Jupiter was de koningsster, Saturnus stond voor het gebied van Syrië-Palestina. Het samenvallen van beide planeten, vanuit de aarde gezien, gaf een helderder ster te zien. Die helderheid was een paar maanden later opnieuw te zien, zodat zij dit opvallende licht vóór hun reis en tegen het eind van hun reis hebben kunnen zien. Dat is een goed teken. In alle literaire verbeelding kunnen zulk soort historische gegevens een rol spelen. Temeer daar de geboorte van Jezus van Nazareth ook zo'n zes à zeven jaar voor onze tijdrekening heeft plaats gevonden. Matteüs kende nog geen christelijke jaartelling.

Licht en duisternis

Waar kwamen de wijzen uit het Oosten vandaan? Meestal wordt aan Babylonië of Perzië gedacht. Al ken ik ook de uitleg dat ze uit het Oosten van het huidige Turkije kwamen, dus uit Anatolië. Want het Griekse woord Anatolia duidt op de opgang van de zon en de sterren. De zon gaat in het Oosten op, maar als de zon in het Westen daalt zijn in het Oosten de eerste sterren te zien. Dus komen de wijzen uit het gebied van de opgang van de zon en de sterren. De oostkant van Anatolië hoorde bij het Perzische rijk, want de Eufraat was toen de grens met het Romeinse Rijk.

Belangrijker is het Perzische idee van de tweedeling tussen licht en duisternis, want die speelde een rol in dit gebied. Dit werd ook zo gezien in sommige boekrollen bij de Dode Zee, waarbij er sprake is van de strijd tussen de zonen van het licht en de zonen van de duisternis. Met de komst van de Messias zouden de zonen van het licht de strijd winnen. Tegen die achtergrond is

het verhaal van de wijzen verrassend. De kringen rond de koning, de stadhouders en de priesters vertegenwoordigden in Perzië het licht; het gewone volk, met name het arme volk, dus de overgrote meerderheid, werd tot de duisternis gerekend. Het indelen van mensen in goede en waardeloze mensen is al heel oud. Daarom zochten de wijzen uit het Oosten de nieuwgeboren koning in Jeruzalem, de koningsstad, een zetel van het licht. Vanuit hun godsdienst moet het dan ook een verbijsterende ontdekking geweest zijn dat de koning van het licht niet in Jeruzalem, maar in een achteraf dorpje, het kleine Bethlehem, geboren is. Niet in rijkdom, maar in armoede, niet bij belangrijke mensen, maar bij heel eenvoudige mensen. Daar staat de ster stil.

Betekenis

Wat betekent dit verhaal? Wel, het betekent dat je in het christelijk geloof niet moet zeggen, dat het licht de duisternis zal overwinnen zoals de Perzen leerden, maar dat het goddelijk licht geboren wordt te midden van de duisternis. Dat houdt heel concreet in, dat Jezus Christus tot leven komt in armoede, in een omgeving waarop neergekeken werd. Daarom zien we ook dat Jezus leefde voor de mensen op wie neergekeken werd, zoals melaatsen, blinden, lammen, zieken, tollenaars, hoeren en allerlei soorten zondaars: mensen die bij de elite niet in tel waren, mensen wier levens waren vastgelopen. Die brengt hij aan het licht.

Wanneer wij de wereld indelen in twee kampen, in goede en slechte mensen, in goede Nederlanders en gevaarlijke buitenlanders, of in gelovigen en ongelovigen, of in kerkelijk en onkerkelijk, dan zijn we heidens bezig. Het gaat er helemaal niet om of de ene groep mensen beter is dan de andere groep. Het gaat er niet om dat het licht de duisternis zal overwinnen, maar dat er licht komt *in* de duisternis. Dat is christelijke symboliek. Johannes schrijft in zijn evangelie dat het Woord dat vleesgeworden is, het licht is dat schijnt *in* de duisternis, maar de duisternis heeft het licht niet kunnen doven (Johannes 1:5).

Daarom is de tijd van Kerst en Epifanie bij uitstek het feest van het licht *in* de duisternis, van heil te midden van onheil, van troost te midden van ellende en verdriet, van hoop te midden van wanhoop, van het goede te midden van het kwade. Jezus is niet gekomen om te oordelen, schrijft Johannes, maar om mensen aan het licht te brengen, zodat ze weer meetellen. Het gaat niet om de eeuwige strijd tussen goed en kwaad, maar om de ontdekking hoe te midden van al het kwaad toch het goede, het licht kan opbloeien. In die zin mag Jezus van Nazareth een ster genoemd worden aan de duistere hemel.

Onbarmhartig heelaal

Onbarmhartig heelaal,
dat smijt met sterren
en levens verslindt meer dan kernwapens,
waarom moest jij mij zo nodig raken?

Wat heb ik jou misdaan?

Antwoord mij!

Heb ik jouw wetten soms niet gerespecteerd?

Niet op mijzelf gepast of niet op jou?

Ben jij zo blind als wordt gezegd?

Heb jij mijn noodkreet niet gehoord?

Bron van gevoel, waar blijft het jouwe?

Hier sta ik, moederziel alleen,
en geen verklaring wil ik horen,
jij hebt toch altijd gelijk,
zo van "het heeft zo moeten zijn"
"probeer de samenhang te zien".
Kan mij gestolen worden,
zolang die niet mij probeert te zien!

Hemel, bedek mij!

Tijd, heel mijn wonden!

Ruimte, ontsluit mij!

Angst, laat mij los!

Protest, verman mij!

Droefheid, verzacht mijn tranen, stroom vrijuit!

Zoals jij bent wil ik niet zijn.
Zoals jij deed wil ik niet doen.
Zoals jij slaat wil ik niet slaan,
afgrijselijk om aan te zien.

Of is die stem in mij van jou?
Ben jij het zelf die mij beweegt?
die protesteert, aanklaagt en vloekt
en ook de bron van tranen voedt?

Of is die stem in mij van jou?

Bernard Huijbers (1922-2003)

Het Goddelijk bewustzijn van sterren en spinnen

Margot Brouwer

Al zo lang als ik leef ben ik bang voor de dood. Als meisje van acht kon ik al krijsend van paniek in bed zitten, bij de gedachte om ooit dood te gaan. Mijn moeder probeerde me dan te troosten door te vertellen over de hemel. Als ik dood ging, dan zou mijn ziel naar de hemel gaan, en daar voor altijd bij God zijn. Dit was in eerste instantie een hoopvolle gedachte, maar ik herinner me dat ik er toch zo mijn twijfels over had. “Als mensen naar de hemel gaan,” vroeg ik me af, “gaan dan ook dieren naar de hemel?” Ik hield ontzettend veel van dieren, dus ik ging er vanuit dat God dat ook deed. “Maar,” bedacht ik toen, “als alle dieren naar de hemel gaan, dan gaan spinnen ook naar de hemel.” Ondanks mijn liefde voor dieren was ik ontzettend bang voor spinnen. Ik probeerde me toen voor te stellen hoe een spin eruit zou zien in de hemel: zo’n zwart, harig, langpotig gevaarte, vredig zwevend op een zacht wit wolkendek. Zo’n tegenstrijdig beeld kon mijn kleine meisjesbrein toch niet verwerken, het was gewoon te raar. Bestaat de hemel wel echt? Heb ik echt een ziel?

Beladen met al deze existentiële vragen besloot ik om na de middelbare school natuurkunde en sterrenkunde te studeren. Mijn droom om al mijn vragen over het universum beantwoord te krijgen zou eindelijk werkelijkheid worden. Ik leerde hoe 13,8 miljard jaar geleden de oerknal plaatsvond, waaruit het hele heelal ontstond als een hete massa van chaotisch waterstofgas. Ik leerde hoe uit dit eerste gas sterren ontstonden, waarin deze waterstofatomen samensmelten tot zwaardere elementen zoals helium, zuurstof, koolstof en stikstof. Ik rekende uit hoe deze sterren miljarden jaren stabiel kunnen blijven, en aan het einde van hun leven instorten onder invloed van hun eigen zwaartekracht: een supernova. Tijdens deze explosie wordt een deel van de sterrenstof, inclusief de nieuw gecreëerde elementen, weer

terug het heelal in geslingerd om weer nieuwe sterren te vormen. Uit één zo’n stofwolk is uiteindelijk ook onze zon ontstaan, en uit de zwaardere elementen de planeten die eromheen draaien, zoals ook onze aarde.

En op onze aarde zijn, in de loop van miljarden jaren, wat eerst sterrenstof was de bouwstenen voor leven geworden. Een mens bestaat bijvoorbeeld voor 99 procent uit de elementen waterstof, zuurstof, koolstof, stikstof, fosfor en calcium. Voor alle andere zoogdieren is de samenstelling niet veel anders. Voeg je aan dit rijtje ook zwavel toe, dan heb je de ingrediënten voor al het leven op de hele aarde. Alle levende wezens, van mensen tot paddenstoelen en van paardenbloemen tot spinnen, bestaan voor 99 procent uit deze zeven elementen. Concepten als ‘God’ of ‘de ziel’ zijn daarentegen ingrediënten die in dit wetenschappelijke scheppingsverhaal niet voorkomen. Qua materiële samenstelling is er geen noemenswaardig verschil tussen ons en een fruitvlieg, een varken, of een champignon.

Het komt misschien niet als een verrassing dat, in het licht van dit soort ongemakkelijke waarheden, veel natuur-

wetenschappers zich niet thuis voelen in een kerkelijke omgeving. Veel van mijn studiegenoten en docenten op de natuurkundefaculteit waren atheïst of agnost, en ik begon zelf ook hevig te twijfelen aan mijn vertrouwde wereldbeeld. Hier worstelde ik erg mee, want als ‘God’ en ‘de ziel’ niet bestaan, wat zou er dan na de dood met me gebeuren? Volgens de neurowetenschap wordt het bewustzijn gegenereerd door je lichaam, met name door de hersenen en het zenuwstelsel. Als mijn lichaam uit losse atomen uiteen valt, wat gebeurt er dan met mijn geest? De gedachte dat mijn bewustzijn helemaal zou verdwijnen was niet te bevatten, maar bezorgde me toch veel angst.

Het is in die periode van existentiële onzekerheid dat ik in aanraking kwam met de filosofie van *Baruch de Spinoza*. In het jeugdhonk van mijn kerk vond ik een boekje over zijn filosofie: ‘Spinoza uit zijn gelijkenissen en voorbeelden’ van emeritus-predikant Jan Knol. Spinoza was een Nederlandse filosoof en lenzenlijper, die leefde van 1632 tot 1677. Zijn hele leven ademt de verbinding tussen twee werelden: religie en natuurwetenschap. Hij werd geboren in de Joodse gemeenschap van Amster-

Dr. Margot Brouwer is natuur- en sterrenkundige. Zij studeerde aan de Universiteit van Amsterdam en promoveerde aan de Leidse Sterrewacht, waar ze onderzoek deed naar donkere materie, alternatieve zwaartekracht en de grootschaal-structuur van het heelal. Momenteel werkt zij als sterrenkundig onderzoeker aan de Rijksuniversiteit Groningen. Op zondag 3 september 2017 verzorgde zij de overweging ter gelegenheid van de opening van het academisch jaar.

'Maar als materie en bewustzijn twee manieren zijn om naar hetzelfde te kijken, dan heeft al het stoffelijke dus een geestelijke component.'

dam, maar eindigde als lenzenlijper voor de beroemde astronoom Christiaan Huygens en natuurkundige Gottfried Leibniz. Hij werd opgevoed met de Joodse filosofen van de middeleeuwen, maar wordt nu gezien als één van de vaders van de Verlichting. Het belangrijkste aspect van Spinoza's filosofie is dat alles deel uitmaakt van één geheel. Hij noemt dit geheel 'de substantie', maar ook wel: 'Deus sive Natura', God of de Natuur. Vandaag de dag zou je dit ook 'het universum' of 'het al' kunnen noemen: de oneindige eenheid van alles wat er bestaat.

Omdat alles één geheel is, bestaan materie en bewustzijn volgens Spinoza ook niet als twee verschillende entiteiten. Hij is het in die zin eens met de wetenschap: het bewustzijn kan niet bestaan zonder de materie, en met de dood van het lichaam gaat ook de geest teniet. Maar Spinoza's visie verschilt op een belangrijk punt met de wetenschappelijke. In de neurologie wordt bewustzijn 'gecreëerd' door de materie, en wordt daarom vaak beschouwd als ondergeschikt: een bijproduct. In de spiritualiteit daarentegen wordt het geestelijke vaak op een voetstuk geplaatst, en komt het lichamelijke juist op de tweede plaats (als het al een plaats krijgt). Maar in Spinoza's visie zijn lichaam en geest precies gelijk, en is niet de één ondergeschikt aan de ander. Hij noemt materie en bewustzijn twee 'attributen' van die ene substantie, 'God of de Natuur', twee verschillende manieren om naar hetzelfde te kijken. Als we de menselijke hersenen als voorbeeld nemen, kun je deze vanuit het materiële perspectief bekijken door de elektrische pulsen te beschrijven die door de neuronen aan elkaar worden doorgegeven. Echter, vanuit het geestelijke perspectief kun je dezelfde pulsen interpreteren als, zeg: 'de ervaring van de smaak van appeltaart'. Het één veroorzaakt niet het ander, maar het zijn twee interpretaties van hetzelfde fenomeen.

Maar als materie en bewustzijn twee manieren zijn om naar hetzelfde te kijken, dan heeft al het stoffelijke dus een geestelijke component. Zelfs dingen die we normaal gesproken niet als 'denkend' beschouwen, zoals insecten, planten en zelfs stenen. Dit lijkt op het eerste gezicht vreemd, maar als we consequent doorredeneren vanuit de ervaring van ons eigen bewustzijn, komen we eigenlijk op hetzelfde uit. Als individu weten we enkel van onszelf zeker dat we bewustzijn hebben. Op enkele solipsisten na denkt iedereen dat andere mensen dit ook hebben. Echt weten kunnen we dit nooit, maar we gaan ervan uit op basis van de gelijkenis van andere mensen met onszelf, en op basis van de innerlijke ervaringen die ze beschrijven. Omdat dieren de menselijke taal niet machtig zijn, is helaas lang gedacht dat ze ook geen bewustzijn hebben, geen pijn ervaren, en dat de emoties die ze lijken te tonen slechts door ons op hen worden geprojecteerd. Pas sinds enkele decennia wordt serieus onderzoek gedaan naar het gedrag en de neurologie van dieren, en worden onderzoekers zich steeds bewuster van de intelligentie en emotionele rijkdom van niet-menselijke wezens. Tegenwoordig zullen nog weinig mensen ontdekken dat dieren bewustzijn hebben, met name als het primaten, dolfinnen, of hun favoriete huisdier betreft.

Als alle dieren bewustzijn hebben, dan zouden insecten en zelfs spinnen (die immers onder het dierenrijk vallen) dat ook moeten hebben. Hun bewustzijn zal natuurlijk onvoorstelbaar anders zijn dan dat van ons, maar dat is niet van belang. Het gaat erom dat er waarschijnlijk een ervaring bestaat die correspondeert met hun materiële aanwezigheid en de prikkels die deze wezens (hoe simpel ook) ontvangen en verwerken. Zelfs de simpelste insecten, planten, schimmels en bacteriën verwerken prikkels om te overleven. Waarom zou daar geen ervaring bij horen, als dat bij

ons wel het geval is? Bij welk wezen ligt de grens van bewustzijn? Bij planten, bacteriën, ééncelligen? Bij organische moleculen? En waarom zouden intelligente apparaten, zoals computers, die prikkels ontvangen en verwerken geen bijbehorende ervaring hebben? We kunnen dit niet eens met honderd procent zekerheid zeggen van andere mensen, laat staan van een spin of een computer.

Volgens Spinoza is er geen reden om te denken dat sommige objecten hun eigen bestaan wel ervaren, en anderen niet. Waar materie is, is bewustzijn, het zijn twee kanten van dezelfde medaille. Je kunt het in zijn visie dus ook hebben over het bewustzijn van een steen, een ster, en zelfs dat van het hele universum: de eenheid van alles wat er bestaat. Omdat Spinoza deze eenheid definieert als God, komt het bewustzijn daarvan overeen met het Goddelijke bewustzijn. Wat gebeurt er in deze visie als je sterft? Je lichaam gaat bij het sterven eigenlijk helemaal niet 'teniet', het verdwijnt niet. De materie (of energie) waar je lichaam uit bestond, gaat slechts op in die materie van de rest van het universum. En op dezelfde wijze gaat je bewustzijn op in het bewustzijn van de rest van het universum: het Goddelijke bewustzijn. Dit geldt voor mensen, dieren, en zelfs voor spinnen. Alles wat ontstaat keert uiteindelijk terug naar de bron.

Hoe zou het voelen om deel te worden van het Goddelijke bewustzijn? Dat kun je nu op dit moment al ervaren. Volgens Spinoza is God de eenheid van alles wat er bestaat, en maakt alles, dus ook jezelf, onderdeel uit van God. Ons bewustzijn maakt daarom *nu al* onderdeel uit van het Goddelijke bewustzijn. Je hoeft je er alleen maar bewust van te zijn.

Sterren aan de hemel

Paul Gubbens

Orspronkelijk waren sterren voor de mens witte en heldere vlekken aan het firmament, gegroepeerd in beelden. Toen ik in 1962 wis-, natuur- en sterrenkunde ging studeren wist ik niet veel meer. Ondanks het feit dat niet sterrenkunde maar natuurkunde mijn hoofdvak werd, bleef ik toch in die wetenschap geïnteresseerd. In 1962 was de astronomie nog niet zo ver ontwikkeld als nu. Op het ogenblik spreekt men meer over kosmologie dan

zo oud als het bestaan van de mensheid. Van deze acht planeten zijn de binnenste vier kleine rotsplaneten en de buitenste vier grote gasplaneten. Behalve bij de twee binnenste planeten draaien om de andere een of soms vele manen. Hoe lang leeft de zon? De zon is ongeveer 4,5 miljard geleden ontstaan en heeft genoeg waterstof om nog ongeveer 5 miljard jaar energie via kernfusie te produceren. Dan begint de zon zwaardere kernen te verbranden en uit

legt. Dat is 9,5 biljoen kilometer. Een vraag is of andere zonnestelsels er ook zo uit zien als ons zonnestelsel. Het dichtstbijzijnde zonnestelsel is Alpha Centauri. Dit zonnestelsel bestaat uit drie sterren en is het helderste in het sterrenbeeld Centauri. Twee sterren draaien om elkaar heen en de derde, een rode dwergster genaamd Proxima Centauri die het dichtst bij de Aarde staat, draait in een zeer grote baan om de twee eerst genoemde heen. De laatste dertig jaar worden bij andere sterren planeten ontdekt. Bij Proxima Centauri heeft men al twee planeten waargenomen. De ene is een planeet zoals Jupiter, een grote gasreus, en de andere een rotsplaneet, zoals de aarde. Dit zonnestelsel staat 4,93 lichtjaar weg. Een rode dwergster kan een paar honderd miljard jaar oud worden, veel ouder dan onze zon.

Een andere vraag is: Kan er elders in het heelal leven ontstaan? In principe is dat mogelijk. Overal worden koolstofverbindingen gevonden, die een basis voor leven kunnen vormen. De situatie moet dan gunstig zijn, zoals op onze Aarde. Water en zuurstof moeten aanwezig zijn. De rotsplaneet van Proxima Centauri is een kandidaat. Voorlopig kunnen we dat nog niet waarnemen. Ook in ons zonnestelsel zijn er kandidaten om leven te ontdekken. Op de planeet Mars kan men misschien sporen van (vroeger) leven ontdekken. Verder zijn de manen Europa bij Jupiter en Enceladus bij Saturnus kandidaten. Deze manen zijn bedekt met een dikke ijslaag. Door de zwaartekracht van de planeten en de excentrische baan van de manen worden de kernen van deze manen vervormd. Hierbij komt veel warmte vrij. Daardoor bevindt zich onder de ijslaag een waterlaag. Dat nemen we waar door waterfonteinen in breuken van de ijslaag. Daar kan zich primitief leven ontwikkeld hebben.

Een apart geval is de Saturnusmaan Titan, de grootste maan in ons zonnestelsel. Deze maan lijkt op de aarde. Door de Cassini- en Huygensruimtesondes is ontdekt dat er bergen, vlaktes, rotsen en

over astronomie, dat wil zeggen dat men meer de evolutie van het heelal bestudeert. In 1962 was er nog geen kennis van zwarte gaten en pulserende neutronensterren.

De dichtstbijzijnde ster is onze zon, die tussen twee armen van de Melkweg is gesitueerd in een betrekkelijk stabiel en wat sterren betreft dunbevolkt gebied. De Melkweg is een enigszins platte, ronddraaiende schijf bestaande uit stof en miljarden sterren rondom een reusachtig zwaar zwart gat in het centrum. Ons zonnestelsel bestaat uit een ster met acht planeten die daar omheen draaien. De ontdekking hiervan is bijna

te dijen. Mogelijk doet hij dat al. Daardoor zal het op de aarde op den duur steeds warmer worden. De zon dijt op het einde van zijn bestaan uit, wordt een nova en krimpt vervolgens in tot een dode ster. Dus net als mensen worden sterren geboren, bestaan een tijd als ster en sterven. De aarde zal als planeet ophouden te bestaan en in de uitdijende zon verdwijnen. Andere grotere, hete sterren ontploffen tot supernova's en worden zwarte gaten of neutronensterren, afhankelijk van hun grootte. De afstanden tussen de sterren worden uitgedrukt in lichtjaren. Een lichtjaar is de afstand die het licht in een jaar af-

meren zijn. Er vindt erosie plaats. Alleen de temperatuur is 200 graden Celsius lager dan op aarde. De atmosfeer bestaat uit gasvormig methaan en ethaan en heeft een luchtdruk van 1,5 bar. De meren zijn vloeibaar methaan en ethaan. De bergen en rotsen zijn van steen, maar bestaan ook uit ijs. In de ondergrond is mogelijk ijs en daaronder water aanwezig. Nieuwe ruimtesondes moeten dat onderzoeken. Het heelal is ontstaan vanuit de Big Bang. Dat betekent dat alles vanuit een punt, een singulariteit, ontstaat. Is dat mogelijk? De laatste jaren is daar ook discussie over. Sinds de Big Bang dijt het heelal alleen maar uit. De laatste jaren versnelt het zelfs. Als dat blijft doorgaan wordt het heelal op den duur leeg en koud. Echter, de zaak ligt gecompliceerder. Doordat onze zon sneller rondom het centrum van de Melkweg draait dan berekend, moet er meer massa aanwezig zijn. Men veronderstelt dat daardoor het heelal veel zwaarder is. Er bestaat dan donkere materie. Bovendien door de versnelling van de uitdijning van het heelal moet er meer energie zijn, namelijk donkere energie. Deze donkere materie (20%) en donkere energie (70%) zijn tot op heden niet waargenomen. Het zichtbare deel van het heelal bedraagt dan 5%. Dit maakt een model over de evolutie mijns inziens onzeker. Naast de verrassende dingen die men in onze schepping waarneemt en die verwondering opwekken, is de evolutie van het heelal nog niet begrepen.

Als men naar de Bijbel en het traditionele christelijk geloof kijkt, bestaat er een kloof met de wetenschap. Het evangelie is bemoedigend. Dat is met de evolutie van het heelal en het leven op aarde niet in alle opzichten het geval. De schepping van God is voor zover we kunnen zien niet volmaakt. Toch hebben wij een beheersplicht ten aanzien van onze planeet zolang de mensheid op aarde aanwezig is.

Psalm I

Systeem! Gij spitst geen oog of baard
en draagt geen slepend kleet;
hij die in u een man ontwaart
misvormt u naar zijn eigen aard
waar hij ook niets van weet.

Systeem, ik noem U dus geen God,
geen Heer of ander Woord
waarvan men gave of gebod
en wraak wacht en tot wiens genot
men volkeren vermoordt.

Systeem! Lijf dat op niets gelijk,
Aard van ons hier en nu,
ik voel mij diep door U bereikt
en als daardoor mijn tijd verstrijkt
ben ik nog meer van U.

Leo Vroman

Uit: *Psalmen en andere gedichten*

Amsterdam: Querido, 1996

Vincent van Gogh
Caféterrassen bij nacht (1888), Arles
81 x 65 cm, Kröller-Müller

In een brief aan zijn zus:

Ik ben bezig met een nieuw schilderij van een café bij nacht. Op het terras zijn kleine personen van drinkende mensen. Een grote gele lantaarn verlicht het terras, de straat heeft paarse tinten. De gevels van de huizen en een blauwe lucht met sterren en met een groene boom. Het is een nachtschilderij geworden zonder zwart maar met blauw en paars en groen en felle groene tinten en citroengeel. Ik vind het heerlijk om dit gelijk op de plaats te schilderen. Normaal maak ik eerst een tekening of schets maar nu wilde ik het meteen schilderen.

Dit lied met tekst van Bette Westera en muziek van Diederik van Essel is gezongen door de Schola Minor o.l.v. Ronald Meester, aansluitend op de overweging van zondag 3 november 2019 met het thema Allerheiligen.

Mijn lief

Als dode mensen sterren waren
zielen van vuur
met lichtende hemellichamen
twinkelend in een zee
van stil verdriet
en diep verlangen...

Als alle dode mensen sterren waren
zinderende zielen
lichtende twinkelingen
dan was jij mijn lief
mijn zonnestraal
het middelpunt
de maan

Bette Westera

Sterren stralen overal...

Monique van der Gaag

Zijn de sterren óók in de aanbieding? Ik zie er duizend in je ogen!", begroet de vlotte jongen het beeldschone meisje achter de kassa. Het is een reclame van een supermarkt, die ons probeert te lokken met grote kortingen. Een variant op: "Feestje in het land, voordeel voor de klant!" Dat belooft wat, in deze donkere dagen voor de kerst. Om half zes 's middags lijkt het wel middernacht. "Het is zo donker, dat ik overal sterren zie. Wanneer ik 's avonds naar de sterren kijk, knipoogt er altijd wel eentje terug", antwoordt Loesje van de affiches olijk.

Sterrenplicht

Het is met al die sterren al net zo als met al die slingers. U weet wel, die befaamde slingers, die u zelf moet ophangen. Omdat het leven een feest is. Vooral in december. Sterren zijn er. U hoeft ze niet met een lantaantje te zoeken. "Ze doen hun sterrenplicht en maken een donker plekje licht! Doe jij als zij!", schreef mijn juf van de tweede klas op de lagere school in mijn poëziealbum. "Dit is het", dacht ik, toen ik gisteren mijn keukenraam aan de straatkant in kerstfeer bracht. Wel dertig sterren in glinsterend zilver, zachtroze, paarsblauw en goudgeel. Ze veranderen van kleur voor wie langs loopt. Geen sneeuwvlokken van wit papier dit jaar. Zelfs geen ijsbloemen. Men moet de goden niet verzoeken, tenslotte. Ik wil geen strenge winter. Want dan bevroren mijn oefenbloemen in mijn schuur. Sommigen van u noemen mij al het Bloemenmeisje...

Weeskopjes

Want dan heb ik niets te geven. Dan sta ik met lege handen. Met mijn rug tegen de muur. Dan heb ik geen tastbaar antwoord op alle goedheid, die ik ontvang. Dan kan ik niemand verrassen met een mini-bloemstukje in een piepklein wijnglas of in een eenzaam theekopje. Eenzaam, omdat het schoteltje ontbreekt. Ik noem zulke kopjes weeskopjes. Ik haal ze bij de kringloopwinkel, waar men mij eerst

vreemd aankeek en daarna een onuitgepakte doos uit het magazijn tevoorschijn toverde. Blij verrast dat er belangstelling voor was. Nog steeds vraagt de betreffende medewerker mij hoe het met de weeskopjes gaat. "Heel goed!", lach ik. "Ze laten het kopje niet meer hangen. Ze stelen de show. Ze zijn de sterren van het feest. Ik vul ze niet alleen met bloemen, maar ook met gesmolten, ongezoeten frituurvet en vogelzaad. Stokje erin: gemak dient de vogel, nietwaar? Lintje door het oor en elke dag een concert van het vogelkoor!"

Kind van God

Wij zijn allemaal sterren. Ik en u, zij én wij. Want was het niet Nelson Mandela, die bij zijn inaugurele rede de woorden van Marianne Williamson citeerde?

*Onze grootste angst is niet dat we onvolmaakt zijn.
Onze grootste angst is dat we mateloos krachtig zijn.
Het is het licht, niet onze schaduw, die ons het meest beangstigt.*

*We vragen onszelf: wie ben ik om briljant te zijn, prachtig, talentvol, fantastisch?
Maar wie ben jij om dat niet te zijn? Jij bent een kind van God.*

*Je onbelangrijk voordoen bewijst de wereld geen dienst.
Er is niets verlichts aan je klein te maken, opdat andere mensen zich bij jou niet onzeker zullen voelen.
Wij zijn allemaal bedoeld om te stralen als kinderen.
Wij zijn geboren om de glorie van God, die in ons is, te openbaren.*

*Die is niet alleen maar in sommigen van ons; die is in iedereen!
En als wij ons licht laten stralen, geven we onbewust andere mensen toestemming om hetzelfde te doen.
Als wij van onze angst bevrijd zijn, bevrijdt onze aanwezigheid vanzelf anderen.*

Als dat geen mooie kerstgedachte is? Sterren stralen écht overal. Toen, nu en voor altijd...

Tieden uut Nijhoof

A star is born

Rond deze tijd in 1987 was ik in blijde verwachting van mijn zoon. Ik was uitgerekend rond de kerst maar of het dan ook een kerstkind zou worden is dan nog altijd de vraag. Ik maakte er grapjes over en was er zelf stellig van overtuigd dat het een kerstkind zou worden, wat wil je ook als je naam Maria is, dan moet het wel zo zijn. Of je dat zelf kunt sturen lijkt me wat opportunistisch, maar het was wel mijn grote wens. Nu weet ik inmiddels ook wel dat je moet oppassen met wat je wenst en dat bleek toen mijn vaste verloskundige aankondigde dat ze met de kerst vrij zou zijn. Haar invalster kwam net van de opleiding en had ik nog nooit ontmoet, dat gaf toch wat minder vertrouwen in een vlekkeloze bevalling. En ja, de weeën begonnen in de nacht van 24 op 25 december. De invalster kwam en het vervolg werd inderdaad geen pretje, er werd een foute inschatting gemaakt en ik eindigde dan ook in het ziekenhuis, waar mijn zoon in de middag gelukkig wel gezond werd geboren. A Star is born, zo zag ik zijn komst.

Maar waar ik in sterretjes altijd het licht in de duisternis zie, werd het een donkere periode. Het herstel verliep langzaam, ik raakte in een depressieve toestand en kon weinig. Er kwam een reddende engel in de vorm van een vriendin die vele dagen voor me kwam koken en een zus die me met het huishouden kwam helpen. De huisarts was zeer meelevend en zorgzaam, dat alles maakte die winter iets lichter maar wat een blijde zwangerschap was, werd daarna een zware postnatale tijd van overleven.

Mijn zoon is inmiddels 32 jaar, met trots heb ik hem zien groeien naar de volwassen man die hij nu is. De ster die ik in hem zag, in de periode van in verwachting zijn, is hij zeker geworden. Elk jaar vier ik zijn verjaardag met kerst, de donkere periode is vervaagd met zijn aanwezigheid. Zo beleef ik, door deze ervaring, het verhaal van het Kerstkind Jezus op een zeer intense manier.

Het toeval wil dat deze zoon als klein kind al geïnteresseerd was in de sterrenhemel. Rond zijn 4^e jaar wilde hij op de camping al opblijven om naar de sterren te kunnen kijken. En hier op bezoek in het Groningse neemt hij zijn telescoop zelfs mee om midden in de nacht de sterren en planeten te aanschouwen, omdat hier veel minder lichtvervuiling is. Een prachtige metafoor voor mij, de duisternis te ervaren wat hielp om de lichtjes in het leven weer te gaan waarderen. Voor mij was het een periode waarin ik leerde dat niets vanzelfsprekend is..., dat er dan toch engelen voor je zijn die hulp bieden. De wetenschap dat een ster zijn licht al lang gedooft heeft voordat wij hem ook maar waarnemen is bijna niet te bevatten. Maar nieuwe 'sterren' worden geboren, steeds opnieuw, dus licht in de duisternis is er altijd en dat geeft hoop.

Maria de Graaff

Hooglandse Vieringen

Iedere zondagochtend om 11.45 uur

Hooglandse kerk, Nieuwstraat 20, Leiden

De vieringen zijn - ook achteraf - te beluisteren op:
www.kerkomroep.nl

Iedere woensdag is de liturgie voor de daaropvolgende zondag is te vinden op:
tinyurl.com/LiturgieLSE.

OVERZICHT

Kerst

dinsdag 24 december	Jan Delhaas	Kerstnachtviering (21.00 kerk open, 21.30 samenzang, 22.00 aanvang)
woensdag 25 december	Christiane van den Berg	Kerstochtendviering (11.45)
zondag 29 december	Freek Bakker	<i>Onnozele Kinderen</i>

Levenslessen bij Matteüs

zondag 5 januari	Henk Schouten	<i>In het verborgene</i> (Matteüs 6)
zondag 12 januari	Japke van Malde	<i>Niet oordelen</i> (Matteüs 7)
vanaf 13 uur:	<i>Nieuwjaarsborrel</i>	<i>Rapenburg 100</i>
zondag 19 januari	Pieter Kousemaker	<i>Meedoen</i> (Matteüs 11) - liturg: Maria Draaijers
zondag 26 januari	Cor van Bree	<i>Waakzaamheid</i> (Matteüs 24) - liturg: Henk Schouten
zondag 2 februari	Jan Berkvens	Roze zondag

Gespreksgroepen aan het woord

zondag 9 februari	Christiane van den Berg	De Witte Vlek: Gerechtigheid en rechtvaardigheid
zondag 16 februari	Rob van Waarde	studentengroep

Cor van Bree

Op Kerstavond staat (uiteraard) de geboorte van Christus centraal. Wat was de context, ook in politieke zin, waarin deze geboorte plaatsvond? Wat dachten de herders, wat dacht Maria, wat dachten de anderen die ervan hoorden? Op Kerstochtend is het thema 'En ze werden vervuld van diepe vreugde'. Verwachting en vervulling: wat is er eigenlijk veranderd door de geboorte van Jezus? Hoe kunnen wij vervulling ervaren?

Op 29 december hebben we als gastvoorganger (hij is er niet voor de eerste keer) Freek Bakker in ons midden. Zijn onderzoeksthema's (Universiteit Utrecht) zijn religiewetenschap en interreligieuze dialoog. Zijn onderwerp zal zijn 'de onnozele kinderen' van Bethlehem die traditioneel op de 28e worden herdacht. Het woord onnozel

heeft in dit verband de oude betekenis van 'onschuldig': het gaat om onschuldig vermoorde kinderen (zie Matteüs 2:16-18). Hoewel het over iets van twintig eeuwen geleden gaat, is het tegelijkertijd brandend actueel. Nog steeds worden kinderen vermoord; zo weinig waard is hun leven. Wat kan die kleine passage in het evangelie voor ons betekenen? Dat zal de vraag zijn van deze dienst.

Al heel lang bestaat de traditie om de vieringen in januari aan een evangelie te wijden. In 2020 is de beurt aan Matteüs. Nu is er de laatste tijd een opmerkelijke belangstelling voor bijbelse noties bij diverse moderne existentiefilosofen (zie bijv. Gerko Tempelman, *Ongeneeslijk religieus*, 2018). Dit wil niet zeggen dat ze christen worden, nog

minder dat ze de christelijke dogmatiek zouden verdedigen; wél ervaren ze de christelijke (bijbelse) religie als inspirerend voor de manier van leven. Hierdoor geïnspireerd zijn we in het Matteüs-evangelie op zoek gegaan naar fragmenten die we als levenslessen kunnen lezen. De volgende thema's komen aan de orde.

Op 5 januari 'In het verborgene' is een belangrijk thema in Matt. 6: we moeten vasten, bidden en aalmoezen geven, niet om door de mensen gezien en geprezen te worden. In het verborgene dus, en onze Vader die in het verborgene ziet, zal het ons vergelden. Is er dan toch sprake van een soort beloning? Wat moeten we er ons precies bij voorstellen?

Op 12 januari: Aan het begin van hoofdstuk 7 staat dat we niet moeten

oordelen. Natuurlijk vinden we allemaal dat we niet moeten roddelen, laat staan lasteren. Maar oordelen doen we zo ongeveer de hele dag door en in bepaalde situaties doet de rechter dat namens ons. Evalueren en selecteren is aan de orde van de dag. Staat ons samenleven hier onder kritiek?

Op 19 januari: Op het eind van hoofdstuk 11 staat een merkwaardige gelijkenis, over kinderen die op de markt aan het spelen zijn, bruiloftje of begrafenisje, en andere kinderen toeroepen dat ze niet hebben meegedaan. In het betreffende fragment verwijt Jezus de mensen

dat ze zowel kritiek hebben op de ascetische Johannes de Doper als op de niet-ascetisch levende Mensenzoon. Is dit een kritiek op de wispelturige openbare mening of gaat het dieper: niet toekijken in het leven maar volop meedoen?

Op 26 januari: Op de laatste zondag van de maand gaat het over de terugkeer van de Mensenzoon, op de wolken aan de hemel (hoofdstuk 24). Kunnen we nog iets met deze mythische voorstelling?

De les die eruit getrokken kan worden, is dat we waakzaam moeten zijn. Maar in welk opzicht waakzaam? En is er misschien ook nog een diepere zin te

ontdekken?

Op 2 februari vieren we met Jan Berkvens als voorganger onze Roze Zondag. Deze dienst wordt in een groep voorbereid. Een mogelijk thema is: "Omarm ons met veelzijdigheid".

Daarna volgen drie zondagen die met gespreksgroepen worden voorbereid. Voor de dienst van 9 februari is de De Witte Vlek (gepensioneerde ekklesialeden) verantwoordelijk. Het thema zal zijn: 'gerechtigheid en rechtvaardigheid zoals we die uit de Bijbel kennen, en hoe deze in de maatschappij hun doorwerking kunnen hebben'.

**Op weg
naar de
stal**

'Kerk op schoot'-viering

Op zondag 8 december jl. hebben we voor het eerst 'Kerk op schoot' georganiseerd in de Ekklesia. Een kerkdienst van max. 30 minuten speciaal op (samen beleven met) jonge kinderen gericht. Het was een knusse bijeenkomst. Zeven kinderen in de leeftijd 0-7 jaar op schoot of naast hun ouders in een kring op gekleurde kussentjes, lantaarntjes in het midden en je hebt de setting. Het thema was kerst. We zongen 'kling klokje', speelden samen het kerstverhaal met kleine houten poppetjes, hebben met elkaar gebeden en daarbij elk een kaarsje aangestoken en vierden samen een maaltijd waarbij we een krentenbol aten. Dank, Robert, voor de mooie fluitmuziek!

In de Ekklesia willen wij 'Kerk op schoot'-vieringen combineren met de gewone vieringen. De kinderen beginnen bij de crèche. Zij zullen daar met elkaar en met de leiding alvast aan de slag gaan om de 'Kerk op schoot'-viering voor te bereiden. Ondertussen kunnen de ouders in de 'grote kerk' het grootste deel van de dienst meemaken. Na de overweging en na de muziek verlaten de ouders de kerk en sluiten aan bij de crèche en beginnen wij met 'Kerk op schoot'. Heeft je kind oudere broers of zussen die mee doen met de kindernevendienst? De Kindernevendienst heeft tijdens 'Kerk op schoot'-vieringen ook een speciale viering, een 'kinderagapè'-viering'. De kinderen komen dan

pas vlak voor de zegen weer terug in de kerk. De leiding van de kindernevendienst brengt alle grote broers en zussen direct naar de crècheruimte, waar zij nog even aan kunnen sluiten bij de 'Kerk op schoot'-viering. Neem zelf iets te eten mee voor je kind als het (nog) geen krentenbollen eet.

De volgende 'Kerk op schoot'-viering is op zondag 12 januari.

Wil je op de hoogte blijven? Stuur een mail naar Marieke Both (mariekeboth79@gmail.com) om informatie voor ouders en grootouders en opvoeders van kinderen in de Ekklesia te ontvangen.

Groet, Marèl, Dick en Christiane

Liturgieverbreiding en -verrijking: nieuwe sterretjes aan het firmament

Het begon in 2017. Met de grote enquête onder de leden van de vereniging. 65 percent van de respondenten wilde de Hooglandse vieringen graag houden zoals ze zijn. 35 percent vroeg om (enige) verandering: ‘zet ons opnieuw in beweging’. Dat gold voor de inhoud en de vorm van de vieringen, en voor de liedkeuze. Wij zijn nu twee jaar verder. Een goed moment om te kijken met welke kleinere of grotere elementen wij onze diensten een nieuwe impuls hebben proberen te geven.

Veranderen doe je niet om het veranderen. Het roer hoeft niet helemaal om, en wat goed is moet je behouden. Nieuwe dingen proberen kost ook tijd. Overleg in het Team Vieringen en het Muzikaal Team, zoeken naar nieuw liturgisch materiaal en nieuwe liturgische mogelijkheden. En vernieuwingen wilden we eerst eens als experiment beproeven. En zo hebben wij dit jaar, 2019, tal van diensten gehad, waarin iets nieuws werd gedaan en gezongen. Of diensten in samenhang met andere activiteiten. Wij laten hier die diensten de revue passer.

Series van diensten bleken een mooie proeftuin voor iets nieuws te zijn. Zo hadden wij in de 40-dagentijd de serie *Werken der barmhartigheid*. Bijzonder aan die serie was dat de kinderen in hun eigen dienst met dezelfde werken der barmhartigheid aan de slag gingen, op creatieve wijze, onder leiding van Wim Kuin. Dat leverde tot de verbeelding sprekende compassiedoeken op, die ook een rol vervulden bij de traditionele processie tijdens de paaswake.

De viering van *Goede Vrijdag* – de gedachtenis van de passie – had een geheel andere opzet dan in voorgaande jaren. Geen uitvoering door de Schola van een toepasselijk muziekstuk, maar een rijk gevulde viering met veel ele-

menten van de traditionele liturgie voor Goede Vrijdag en met veel participatie van de deelnemers. Korallen uit de Johannes Passion van Bach werden afgewisseld met liederen uit ons vertrouwde repertoire en met een *Stabat mater* en een zogeheten *Beklag van God*.

De *paaswake* was veel ingetogener maar met ook enkele vernieuwingen. Tijdens de processie zongen wij – met veelvuldige herhaling – twee Taizéliederen en een kort vers uit het Liedboek. Nieuw was ook de doopgedachtenis in deze vorm. Met de dienst van paasmorgen werd de serie *Werken der barmhartigheid* afgesloten. Het thema van die dienst was *Zorg voor de schepping*. Als afsluiting van het *Kyrie* werd toen een bij dat thema passend lied uit de bundel ‘Zangen van Zoeken en Zien’ gezongen.

In mei hadden wij de serie *Spelen met verhalen*. In die serie werd gespeeld met verhalen uit de bijbel, gezien door de ogen van verschillende schrijvers. Nieuw in een van de diensten uit die serie was de vorm van de overweging. Christiane van den Berg-Seiffert en Aenneli Houkes-Hommes kropen in de huid van Elia en Izebel en maakten ons deelgenoot van hun overpeinzingen in die rol.

De laatste dienst voor het zomerreces beproefde Christiane een zogenoemde *biblioloog*. Dat is een bijzondere werkvorm om met elkaar een Bijbeltekst te verkennen en te doorgronden. De deelnemers aan de viering werden uitgenodigd zich te identificeren met bepaalde figuren uit het gelezen Bijbelverhaal en naar eigen inzicht te antwoorden op vragen die het verhaal over die figuren openlaat. Zo ontstond een dialoog met het verhaal, wat bij veel ekklesiagangers leidde tot een andere blik op het verhaal.

De zomerdiensten begonnen wij met

een dienst in de geest van Taizé. Ook dat was iets nieuws. Wij zongen Taizéliederen. En de overweging van Dick van Rijn ging over zijn ervaringen in de oecumenische broederschap van Taizé. In een andere zomerdienst waren we een groot deel van de tijd stil, een bijzondere belevenis. Jan Oegema liet ons ervaren hoe een stiltedienst in zijn Open Klooster wordt aangeboden.

In september volgde een serie gewijd aan *Compassie*. De eerste dienst was een kinderdienst, met als thema *Zorg voor de aarde*. Op kinderen afgestemde liederen werden afgewisseld met liederen uit ons vertrouwde repertoire. Bijzonder in deze serie was dat het thema *Compassie* in september en oktober ook belicht werd in zeven lezingen die de Ekklesia samen met Studium Generale van de Universiteit had georganiseerd. En ook bijzonder was dat in het weekend van de Leidse Kunstroute in de Lokhorstkerk een expositie aan het thema *Compassie* was gewijd, met ook kunstwerken van leden van onze geloofsgemeenschap. En met een drieluik dat de kinderen tijdens deze serie naar aanleiding van het thema *compassie* hadden gemaakt, én met de *compassiedoeken* die onze kinderen in de 40-dagentijd hadden gemaakt.

Wij vervolgden met een serie over de *Joodse feesten*. Die serie was inderdaad feestelijk, ook door op het thema toegesneden – voor ons nieuwe – vrolijke liederen en door klezmermuziek. Tijdens die serie vond op een vrijdagavond in de Hooglandse kerk de mede door de Ekklesia georganiseerde Open Synagogedienst plaats. De deelnemers daaraan waren zeer enthousiast. Daarna volgde een ‘vrije’ dienst over Saul – koning tegen wil en dank –, met een vertrouwde liturgie en Bijbeluitleg. Een rustmoment tussen al die bijzondere vieringen, dat ook als weldadig werd ervaren.

Want meteen daarna startte de serie *Doodgewoon*, gebaseerd op de gelijknamige, drievoudig bekroonde dichtbundel van kinderboekenschrijfster Bette Westera. Gedichten uit die bundel speelden een belangrijke rol in die vieringen. Wij zongen enkele van die gedichten, die door Diederik van Essel op muziek waren gezet. De vieringen waren daardoor liturgisch anders dan wij gewend zijn. In de laatste dienst droeg Bette Westera met gitaarbegeleiding van Diederik van Essel de Ballade van de dood voor, dit in plaats van de overweging. Het was een dienst voor alle leeftijden, waarmee deze serie met een tamelijk zwaar onderwerp op een lichtvoetige wijze werd afgesloten.

In de advents serie gewijd aan *Elia* kwamen wij weer in rustiger vaarwater. Wel werden in deze diensten enkele nieuwe liederen uit de bundel 'Zangen van Zoeken en Zien' gezongen.

Wat hebben de nieuwe elementen ons gebracht? Heel veel ideeën, en we voelen ook een nieuw elan. Het zijn soms maar kleine dingen, maar ze inspireren ons. Natuurlijk zijn we ons er ook van bewust dat niet alles bij iedereen aanslaat, maar dat is met zoveel mensen niet zo vreemd. We zijn heel benieuwd naar uw reactie op een of meer van de diensten of elementen daarin.

U kunt uw reacties mailen aan het Team Vieringen:
vieringen@ekkesialeiden.nl

Uiteraard kunt u ook leden van het Team Vieringen in de kerk aanspreken.

Van het bestuur

Algemene ledenvergadering Vereniging LSE

Op 12 november kwamen ruim vijftig leden van de Vereniging LSE bijeen in een zaal van Kerkelijk Centrum De Regenboog in de Merenwijk. Op de agenda stonden vaste punten als het verslag van de vorige vergadering en de begroting voor het komende jaar. Daarnaast vond een bestuurswisseling plaats (ondergetekende is Rob van den Boom opgevolgd als secretaris), werd door Arwin Ridder het ontwerp voor de nieuwe website gepresenteerd, en spraken we over het Bestuursprogramma 2020 en de notitie 'Duurzaamheid' over het thema waarmee we in 2020 (en wellicht de jaren daarna) binnen de Ekklesia in alle geledingen aan de slag willen gaan.

De stukken die tijdens de ALV zijn behandeld en het concept-verslag vindt u op de website van de Vereniging.

Vacature Algemeen Bestuur

Sinds het vertrek van Rutger Pol uit het bestuur van de Vereniging LSE is er een vacature voor de functie

Jeugd en jongeren. Het bestuur hecht zeer aan vervulling van deze vacature op zo kort mogelijke termijn. Kent u iemand die u hiervoor geschikt acht of voelt er zelf voor deze vacature te gaan vervullen, dan nodigt het bestuur u van harte uit contact op te nemen met één van de bestuursleden na afloop van de zondagse dienst of via het e-mailadres van de secretaris: secretaris@ekkesialeiden.nl

Nieuwe website

Deze week is de nieuwe *website* van de Vereniging LSE on-line gegaan (www.ekkesialeiden.nl, zie hierboven). In de afgelopen maanden is door de PR-commissie en de websitebouwer StudioProjectie hard gewerkt om een mooie en handige website te bouwen. Wij hopen dat de gebruikers er net zo tevreden over zullen zijn als de PR-commissie. Voor opbouwende kritiek staat de commissie natuurlijk altijd open. U kunt uw voorstellen voor aanvullingen en verbeteringen mailen naar: pr@ekkesialeiden.nl

Overigens zal er de komende periode nog verder gewerkt worden aan bijvoorbeeld de besloten pagina voor de leden.

Het zal de opletten gebruiker ongetwijfeld opvallen, dat de nieuwe website alleen informatie geeft over de Vereniging LSE. Het studentenpastoraat heeft sinds kort ook een nieuwe website: www.rapenburg100.nl (zie de afbeelding bovenaan pagina 19). Alle informatie over de activiteiten van de studentenpastores vindt u daar.

Parkeren rondom de Hooglandse kerk

Op zondag mag tót 13.00 uur in het centrum van Leiden – en dus ook rondom de Hooglandse kerk – gratis geparkeerd worden. Ná 13.00 uur moet het gewone parkeertarief betaald worden. In de loop der jaren is bij veel van onze kerkgangers de indruk ontstaan, dat wij met de gemeente een overeenkomst hadden dat in elk geval tot 13.30 uur rond

het kerkplein vrij geparkeerd kon worden. Het tegendeel is waar. Het mocht al heel lang niet, maar kennelijk werd

aan het begin van de middag nog niet gecontroleerd. Daarin is inmiddels – zoals enkelen van ons onderhouden hebben – verandering gekomen. Kom je dus per auto naar de kerk denk er dan aan dat u na 13.00 uur parkeergeld verschuldigd bent (€ 2,80 per uur).

Tegenover de winteringang van de kerk en tegenover de ingang van de bibliotheek is een algemene gehandicaptenparkeerplaats. Daar en op plekken waar een algemeen parkeerverbod geldt mag je alleen parkeren als je beschikt over een gehandicaptenparkeerkaart. Uitgebreide informatie over parkeerplaatsen/garages en de tarieven staat op de website van de gemeente Leiden: <https://gemeente.leiden.nl/inwoners-en-ondernemers/parkeren>

Jubileumjaar 2020

Na een lange voorbereiding en een uitgebreide zoektocht naar een geschikte plek om op zondag vieringen voor studenten te houden kon op zondag 6 september 1970 het gezamenlijke Leidse studentenpastoraat neerstrijken in de Hooglandse Kerk. Op 6 september 2020 is dat vijftig jaar geleden. En hoewel er – zoals gezegd – al voor 1970 door de Rooms-Katholieke en Protestantse

studentenpastores werd samengewerkt, is door de jaren heen de start van de diensten in de Hooglandse kerk steeds aangehouden als het officiële begin van de Leidse Studenten Ekklesia (LSE).

Dit jubileum willen wij natuurlijk niet ongemerkt voorbij laten gaan. Er is door de jubileumcommissie al

intensief nagedacht over allerlei mogelijke activiteiten, waaronder uiteraard een feest en reünie voor alle (oud-)Ekklesiagangers. Omdat we zoveel mogelijk mensen de gelegenheid willen geven hierbij te zijn nu alvast deze aankondiging. Zet in je agenda, houd er rekening mee bij het plannen van je vakanties voor het komend jaar, kortom vergeet het niet!

zondag 8 november 2020

Jubileumfeest/reünie

**Leidse Studenten Ekklesia
in de Hooglandse kerk**

Helaas is het lastig contactgegevens te achterhalen van iedereen die in het verleden betrokken was bij de Ekklesia-gemeenschap. Heb je nog contact met oud-Ekklesiagangers aarzel dan niet om hen te informeren over de komende feestelijkheden. Om op de hoogte gehouden te worden kunnen zij een e-mail sturen naar:

jubileum2020@ekkesialeiden.nl

Sytske Visscher

Vertrek pianist Oskar Bles

Op zondag 1 december deelde organist en accordeonist Wim Loos bij Actie en informatie mee dat Oskar Bles voor de laatste keer onze viering had begeleid. Sinds 2016 trad Oskar regelmatig op als pianist. Zijn mooie toucher

dwong ieders bewondering af, evenals de improvisaties samen met Wim Loos op het orgel. Door drukke werkzaamheden ziet Oskar zich nu genoodzaakt te stoppen. Hij heeft altijd met veel wederzijds plezier de vieringen begeleid.

Oskar ontving een welverdiend, warm en langdurig applaus.

zondag 12 januari, vanaf 13.00 uur, Rapenburg 100

Ekklesia nieuwjaarsborrel

Meteen ná de Hooglandse viering van zondag 12 januari organiseert de Ekklesia een Nieuwjaarsborrel op Rapenburg 100 van 13:00 tot 16:00 uur.

Ook dit jaar ligt de organisatie in handen van de Taalgroep. Er zijn lekkere hapjes, drankjes, en er is een tweedehands-boekenmarkt. De inkomsten van de borrel komen ten goede aan ons Taalprogramma. Kom dus allemaal!

Diaconie

Passie voor anderen

boekje Diaconie Ekklesia Leiden

'Passie voor anderen' is een uitgave van de stuurgroep Diaconie met informatie en verhalen over alle projecten van de Diaconie van de Ekklesia Leiden. Dit boekje is gratis verkrijgbaar bij de Informatietafel in de Hooglandse kerk, na de viering. Het is ook te vinden op de website van de Ekklesia Leiden.

Uitgangscollectes Diaconie Ekklesia Leiden

- 24 en 25 december - Ekklesia Taalgroep Leiden - taallessen aan vluchtelingen - Leiden én - Yapukepa - onderwijs, zorg en welzijn voor kansarme bevolking van Papoea - Indonesië.
- 19 januari 2020 - Collateral Repair Project - hulp aan vluchtelingen - Jordanië
- 8 maart 2020 - Vivir Juntos - huisvesting en activiteiten voor mensen met intellectuele beperking - Nicaragua

Voor informatie over de doelen/projecten van de Diaconie: zie www.ekkesialeiden.nl

In memoriam

Op 13 december jl. is op 99-jarige leeftijd overleden ons lid van verdienste

Huib Godding

Huib is tot op hoge leeftijd actief geweest in de Ekklesia. Hij ging regelmatig voor en gaf bijbelstudies op Rapenburg 100. In mei 2015 viel hem een hartelijk applaus ten deel, toen de voorzitter van het bestuur zijn benoeming tot lid van verdienste bekend maakte.

Wij denken in dankbare herinnering aan Huib terug en wensen zijn vrouw Ans, zijn kinderen en kleinkinderen veel sterkte toe.

Op 20 december hebben we in de Hooglandse kerk zijn leven herdacht.

Team studentenpastoraat heeft een Adviesraad én een nieuwe website

Adviesraad

Ter ondersteuning van het werk van het team studentenpastoraat is begin oktober de *Adviesraad Studentenpastoraat Leiden* opgericht. De studentenpastores hebben de leden van de Adviesraad gevraagd om hen te ondersteunen in hun teamwork en tevens namens hen - waar nodig - gesprekken te voeren over de randvoorwaarden van hun werk. Mede met het oog op de continuïteit van het studentenpastoraat achtten zij de oprichting van deze Adviesraad een noodzaak.

Achtergrond

Het team studentenpastores wordt al langer geplaagd door een gecompliceerde structuur en organisatie. Drie verschillende denominaties (protestants, rooms katholiek en humanistisch) brengen drie verschillende organisatie- en verantwoordingsstructuren in. De Adviesraad functioneert voor het team als geheel als een overkoepelend orgaan dat enerzijds de beleidstoets is om het team op één lijn te ondersteunen. Anderzijds vertegenwoordigt de Adviesraad naar 'buiten' het werk van de studentenpastores en is coördinatiepunt voor diverse randvoorwaarden voor het studentenpastoraat.

Leden

De volgende personen hebben zich als lid van de Adviesraad gecommitteerd aan het studentenpastoraat (in alfabetische volgorde):

dhr. B. Belder
mw. J. Bouwer
dhr. J. de Groot
mw. A. Hooftman
dhr. W. Nijkamp
dhr. M. van Nijnanten
mw. E. Woertman

Nieuwe website en mailadressen

Tevens heeft het team studentenpastores werk gemaakt van een nieuwe website: www.rapenburg100.nl
Het resultaat is een fris ontwerp dat sinds eind september in de lucht is en steeds meer gericht is op studenten. Naast berichten op sociale media en de maandelijkse nieuwsbrief, is de website een instrument om de naamsbekendheid te vergroten en de profilering van het werk te verstevigen. Elke twee weken komen er nieuwe berichten op en elke drie weken een nieuwe blog, geschreven door Walther en Patrick. De site is nog niet helemaal klaar, - het Engelstalige deel wordt nog ontwikkeld -, maar wel in gebruik.

Aan de site gekoppeld zijn ook de nieuwe mailadressen van het team:

rob@rapenburg100.nl
jeannette@rapenburg100.nl
walther@rapenburg100.nl

Het algemene adres blijft info@rapenburg100.nl.

Stagiair

Ook vanaf september loopt een student van de Universiteit voor Humanistisch stage bij RAPENBURG100. *Patrick van Wageningen* verdeelt zijn uren over activiteiten op de Hogeschool Leiden en de Universiteiten in Leiden en in Delft. Patrick zal tot en met mei 2020 bij het team zijn aangesloten.

Jeannette Bakker, Rob van Waarde en Walther Burgering

Henk Schouten start een studiekring over het boek van Hans Joas

De macht van het heilige

prijs: € 34,95
Uitgeverij Lemniscaat

Bijeenkomsten:

woensdag 8 januari
woensdag 5 februari
woensdag 4 maart
woensdag 1 april

Misschien lukt het Henk een uittreksel te maken voor wie niet aan het boek toekomt, want het is geen eenvoudig boek. Mogelijk kan het een rol spelen bij de planning van een nieuwe serie lezingen over heiligheid en duurzaamheid in het najaar van 2020.

Toelichting van de uitgever:

Wat je vaak hoort is dat onze wereld 'onttoverd' zou zijn. Dat we tegenwoordig de wetenschap hebben, dat we in een moderne seculiere tijd leven, en dat religie en geloof zaken zijn die een weldenkend volwassen mens achter zich hoort te laten. Maar zijn we echt 'onttoverd'? Speelt religie geen rol meer voor weldenkende mensen? Hebben we geen gevoel meer voor iets heiligs?

Hans Joas (1948) is hoogleraar in de sociale filosofie en theologie, in Chicago en Berlijn. In het Engelstalige en vooral Duitstalige taalgebied is hij een van de meest toonaangevende denkers over de huidige en toekomstige rol van religie. Gevormd en geïnspireerd – net als Charles Taylor – in een

Rapenburg 100, 20.00 uur

Informatie en opgave:

Henk Schouten
schoutendrexhage@hetnet.nl

katholieke én marxistische traditie behoort hij tot de klassieke grote sociologen als Max Weber, Émile Durkheim en Niklas Luhmann. Met dit meesterwerk introduceert Lemniscaat deze in Duitsland gelauwerde denker voor het eerst in het Nederlands taalgebied.

Fernando Suárez Müller, docent filosofie aan de Universiteit voor Humanistiek in Utrecht, leidt het werk in en geeft een plaatsbepaling van Hans Joas' denken voor de Nederlandse lezer. Deze grote vertelling biedt een alternatief voor het mainstream-onttoveringsverhaal. Het geeft een andere kijk op het ontstaan van religie, op religieuze ervaring, en op noties als het heilige en de mystiek. In dialoog met denkers als David Hume, William James en Max Weber ontvouwt Hans Joas een nieuwe, subtielere opvatting over de verhouding tussen politiek en religie, economie en religie, en... over de macht van het heilige.

zondag 2 februari 2020 | 16 u
Hooglandse kerk

Koor voor nieuwe Nederlandse religieuze muziek

Het Koor voor nieuwe Nederlandse religieuze muziek brengt onder leiding van Antoine Oomen in het voorjaar van 2020 weer een nieuw psalmen- en liederenprogramma met uitsluitend nieuwe composities. De titel van dit nieuwe programma luidt:

Hij is van ver en dichtbij

twintig Psalmen en liederen

Op zondagmiddag 2 februari om 16.00 uur komt het koor naar de Hooglandse kerk in Leiden.

Spelen met de dood

Na afloop van de viering over *Dood-gewoon* op zondag 24 november 2019.

Het Vertelpodium

Het Vertelpodium is een samenwerking van Het Verhalenrijk en de Ekklesia Leiden. Deze middagen zijn de derde en vierde voorstelling in de reeks vertellingen over 'Zorgen voor morgen'.

€ 10,00

Reserveren per mail bij:
hetverhalenrijk@gmail.com
Desirée van Keulen
telefoon 071-5720271

zondag 5 januari
15.00-16.45 uur
welkom vanaf 14.30 uur
Rapenburg 100, Leiden

Zo is het gekomen ... verhalen van verandering door Paul Groos

De Romeinse schrijver Ovidius schreef zo'n tweeduizend jaar geleden een boek vol mythen. Uit dat boek heeft verhalenverteller en classicus **Paul Groos** er zeven gekozen en aan die zeven een nieuwe samenhang gegeven. Hij vertelt graag oude verhalen,

verhalen die al veel ervaring hebben, verhalen die ondanks hun ouderdom nog niets aan schoonheid en zeggingskracht hebben verloren. Ze gaan over emoties en dilemma's die universeel menselijk zijn. De enige constante is dat alles altijd verandert.

zondag 2 februari
15.00-16.45 uur
welkom vanaf 14.30 uur
Rapenburg 100, Leiden

Boom door Esther de Jong en Onno van Tongeren

Esther de Jong vertelt graag verhalen over sterke vrouwen maar ook persoonlijke verhalen waarin vaak een universele waarheid schuilt. De natuur speelt een belangrijke rol in haar leven. Fietsen en wandelen, het liefst alleen. Het 'zijn' in de natuur met de geluiden, het geritsel van dieren, het gezang van vogels, de geuren en de wind. Daar wordt ze erg gelukkig van.

Djembé-speler **Onno van Tongeren** zal de voorstelling muzikaal omlijsten met zijn percussie. Samen zetten ze een prachtige ontroerende voorstelling neer waarin de humor niet ontbreekt.

*De redactie van de
Hooglandse Nieuwe
wenst u een
voorspoedig 2020!*

Feddema actueel

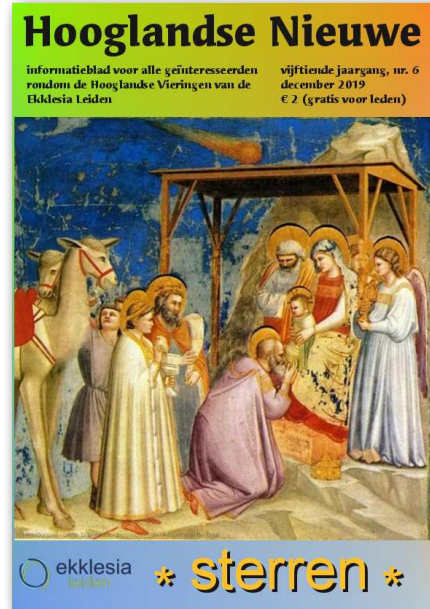
Contact maakt cultuurbewust

Hans Feddema

Het is geen straf om in de mooie Leidse binnenstad te wonen. Om meerdere redenen niet, zeker als je niet ver van of naast De Burcht, de Centrale Bibliotheek, of de gevarieerde markt aan de Nieuwe Rijn woont. Het maakt me blij, iets wat ik ook weer voelde door de recente happenings die ik kon bijwonen. Zoals een mooi wereldpremière-concert in de 'Stadsgehoorzaal' over de Schepping met Haydn's Schöpfung, een gesprek tussen Maarten 't Hart en zijn biograaf Onno Blom in de Centrale Bibliotheek (hilarisch soms, en met een grote opkomst), een idee-café in 'Scheltema' met veel dialogen over hoe de stad groener - ook hoe de bomen vooral te sparen - en duurzamer te maken (levendig, en ook veel mensen). En een groeps-gewijze dialoog door Amnesty International opgezet over racisme, de vraag wat het is en of er perspectief is dat zulks afneemt in de toekomst ondanks de culturele situatie van nu. Amnesty gaf ons als definitie van racisme 'het bejegenen van mensen op grond van dingen die er niet toe doen'. Zij hadden Rapenburg 100 hiervoor ten gebuike gekregen van de Ekklesia.

Er was sprake van veel ontmoeting, net als in het Taalcafé dat elke donderdag in de Centrale Bibliotheek plaats vindt.

Culturele diversiteit geeft soms spanningen, maar maakt ook cultuurbewust. Dat laatste bleek me al in m'n onderzoek als jonge antropoloog in Botswana, toen ik eens in een Tswana-stam in een hut zag dat de huisvrouw ging huilen en roepen: 'ik wil dit niet', toen haar man thuiskomend van familieoudsten zei te zijn aangewezen om in het kader van het leviraat te ploegen op het land van de weduwe van zijn net overleden jongere broer. Ik vroeg haar later naar het waarom van haar protest. Dat haar man tevens een keer per week met de weduwe de nacht moest doorbrengen, omdat zijn broer maar één kind had, was de reden. Het behoorde wel tot hun cultuur, gaf ze toe, toevoegend dat ze er anders over was gaan denken door haar werk in de keuken bij een 'blanke' boer in Zuid-Afrika. Ze had gemerkt dat het daar geen praktijk was. Vroeger had ze haar jaloezie onderdrukt, zei ze, maar nu niet meer. Contact maakt cultuurbewust.

Hebt u van dit nummer genoten? Of hebt u zich geërgerd? Of wilt u in gesprek met een auteur? Geef het op bij de redactie: hn@ekkesialeiden.nl
Bij voldoende belangstelling organiseren wij dan een korte bijeenkomst na een zondagse dienst.

VOLGEND NUMMER:

Het volgende nummer van de Hooglandse Nieuwe zal verschijnen op zondag 16 februari 2020 met als thema:

- vieren -

Wat vieren wij eigenlijk in onze vieringen? De Ekklesia viert in 2020 haar 50-jarig jubileum. Wat hebt u te vieren in 2020? Viert u carnaval? Is er nog wel wat te vieren gelet op de toestand in de wereld?

U kunt meeschrijven door een stukje in te sturen van maximaal 600 woorden.

Uw kopij uiterlijk inzenden op zondag 2 februari naar: hn@ekkesialeiden.nl

In 2020 zal dit blad verschijnen op:

- 16 februari
- 5 april (Palmpasen)
- 31 mei (Pinksteren)
- 6 september (opening Acad. jaar)
- 8 november (jubileumviering)
- 20 december (Kerstnummer)

De **kopijdatum** is steeds twee weken eerder.

De Ekklesia bestaat in 2020 vijftig jaar. Ter gelegenheid daarvan wil de redactie graag een aantal vragen voorleggen aan Ekklesiasten die in 2020 eveneens de *vijftigjarige* leeftijd zullen bereiken, dus in 1970 geboren zijn.

WIE MELDT ZICH AAN?
hn@ekkesialeiden.nl

Het Van der Sterrepad

Bijna iedereen kent wel het Van der Sterrepad dat deels rond de Burcht loopt. Het is vernoemd naar **Piet van der Sterre**, de architect die in de jaren 1952-1977 de restauratie van de Hooglandse kerk heeft begeleid. Hij heeft eigenhandig de guirlandes en de sterren op de dwarsbalken in de winterkerk hersteld. Zie de afbeelding hiernaast, afkomstig van zijn zoon Henk van der Sterre.

